

กระบวนทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวในวรรณกรรมของดอกไม้สด THE SOCIAL PARADIGM OF FAMILY IN THE LITERARY WORKS OF DOKMAISOD

กรรภพ ขุนมธุรส / SONGPHOP KHUNMATHUROT

นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
GRADUATE STUDENT, DOCTOR OF PHILOSOPHY IN THAI, FACULTY OF HUMANITIES,
NARESUAN UNIVERSITY

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด โดยวิเคราะห์จากบทบาทของตัวละครที่เป็นสมาชิกในครอบครัว 4 ลักษณะ ได้แก่ บทบาทของบุตรธิดาที่มีต่อบิดามารดา บทบาทของสามีที่มีต่อภรรยา บทบาทของภรรยาที่มีต่อสามี และบทบาทของบิดามารดาที่มีต่อบุตรธิดา ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของตัวละครที่เป็นสมาชิกในครอบครัวทั้ง 4 ลักษณะในวรรณกรรมของดอกไม้สดนั้นประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา คือ ทิศ 6 ได้แก่ ทิศเบื้องหน้า และทิศเบื้องหลัง อันเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงสิ่งที่สมาชิกในครอบครัวพึงประพฤติปฏิบัติต่อกัน สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวไทยยึดหลักพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจึงกลายเป็นกระบวนทัศน์หลักของสังคม ซึ่งเป็นที่ยอมรับของบุคคล ที่ใช้ในการคิด การประพฤติ การปฏิบัติตนร่วมกันของคนในสังคมไทย

คำสำคัญ : กระบวนทัศน์เชิงสังคม, วรรณกรรมของดอกไม้สด

Abstract

The aim of this article is to investigate the social paradigm of family in DOKMAISOD's view by analyzing the roles of the characters that are 4 types of family members - the roles of children towards parents, husbands towards wives, wives towards husbands, and parents towards children. The research results showed that the characters who are family members of the 4 types in the literary works of DOKMAISOD conduct themselves in accordance with the notions in the Buddhist precept of the 6 directions, that is, those regarding the front and the back, which are about how family members should treat one another. This reflects how Thai families adhered to Buddhist principles as guidelines for living because most Thai people are Buddhists, so the Lord Buddha's teachings have formed the principal paradigms of Thai society, which are accepted and used in thinking, behaving, and living together in Thai society.

Keywords : Social paradigm, the literary works of DOKMAISOD

1 บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนทัศน์เชิงสังคม : ภาพสะท้อนครอบครัวจากวรรณกรรมของดอกไม้สด โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา วิชาญปรกรณ์, รองศาสตราจารย์ ดร. พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุษา พัดเกตุ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
2 ผู้รับทุนโครงการเครือข่ายเชิงกลยุทธ์เพื่อการผลิตและพัฒนาอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ประจำปีพุทธศักราช 2551 ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาเป็นอย่างสูง ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้

บทนำ

งานเขียนของดอกไม้สดเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนกรอบความคิดเกี่ยวกับระบบครอบครัวไทยไว้อย่างเด่นชัด โดยดอกไม้สดแสดงกระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวผ่านพฤติกรรมของตัวละครหลักที่มีบทบาทเป็นสมาชิกของครอบครัว คือ ตัวละครที่เป็นบุตรีดา สามีภรรยา และบิดามารดา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงกรอบความคิดของสังคมด้านครอบครัว ซึ่งเป็นที่ยอมรับของบุคคลที่ใช้ในการคิด การประพฤติ การปฏิบัติตนร่วมกันในสังคมไทย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้แนวคิดและทฤษฎีหลักในการวิเคราะห์ คือ (1) ทฤษฎีกระบวนการทัศน์เชิงสังคม (Social Paradigm) และ ทิศ 6 มาใช้ในการศึกษากระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวที่ปรากฏในวรรณกรรมของดอกไม้สด (2) แนวคิดเรื่องบทบาทชายหญิง (Man-Woman Roles) มาใช้ในการวิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครของดอกไม้สด ที่แสดงบทบาทตามสถานภาพทางสังคมด้านครอบครัว และ (3) แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse) มาใช้ในการมองวรรณกรรมของดอกไม้สดในฐานะวาทกรรมชุดหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นกระบวนการสร้าง ผลิตซ้ำ และสะท้อนภาพสังคม

การศึกษากระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวที่ปรากฏในวรรณกรรมของดอกไม้สดในครั้งนี้จะทำให้เราเข้าใจสังคมไทย เข้าใจกรอบความคิดของคนไทยในอดีต และนำกรอบความคิดของสังคมด้านครอบครัวที่ได้ มาสร้างเป็นรูปแบบอันพึงประสงค์ เพื่อให้คนในปัจจุบันได้ยึดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษากระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวในวรรณกรรมของดอกไม้สด จำนวน 32 เรื่อง โดยแบ่งเป็นนวนิยาย 12 เรื่อง และเรื่องสั้น 20 เรื่อง

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการทัศน์เชิงสังคม (Social Paradigm) ในงานวิจัยนี้หมายถึง กรอบแนวความคิดของสังคมด้านครอบครัว ซึ่งเป็นที่ยอมรับของบุคคลที่ใช้ในการคิด การประพฤติ การปฏิบัติตนร่วมกันที่สะท้อนจากวรรณกรรมของดอกไม้สด

ผลของการวิจัย

การศึกษากระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สดที่ปรากฏในวรรณกรรมของดอกไม้สดจำนวน 32 เรื่องนั้น ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตามบทบาทของตัวละครที่เป็นสมาชิกของครอบครัว โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ

ได้แก่ บทบาทของบุตรีดาที่มีต่อบิดามารดา บทบาทของสามีที่มีต่อภรรยา บทบาทของภรรยาที่มีต่อสามี และบทบาทของบิดามารดาที่มีต่อบุตรีดา ดังนี้

บทบาทของบุตรีดาที่มีต่อบิดามารดา

บทบาทของบุตรีดาที่มีต่อบิดามารดา หมายถึง หน้าที่ของชายหญิงที่อยู่ในฐานะของบุตรีดาที่ประพฤติ ปฏิบัติต่อบิดามารดาที่ปรากฏในวรรณกรรมของดอกไม้สด และเมื่อศึกษาวรรณกรรมของดอกไม้สดทั้ง 32 เรื่อง พบชุดวาทกรรมที่แสดงถึงลักษณะของบุตรีดาดังนี้

1. บุตรีดาที่ปรนนิบัติและเลี้ยงดูบิดามารดา

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมเชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด พบว่า ดอกไม้สดเห็นว่าบุตรีดาควรปรนนิบัติและเลี้ยงดูบิดามารดาเป็นอย่างดี ดังปรากฏในนวนิยายเรื่อง ความผิดครั้งแรก ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง ความผิดครั้งแรก ดอกไม้สดได้กล่าวว่า เมื่อคุณหญิงธรรมสาส์นล้มป่วยลงด้วยโรคปอดอักเสบ ริดาทั้งสามคนของคุณหญิง ได้แก่ สม วัล และอมรา ได้คอยเฝ้าปรนนิบัติดูแลมารดาอย่างดีที่สุด ดังที่ดอกไม้สดบรรยายไว้ว่า

การป่วยของคุณหญิงธรรมสาส์นค่อนข้างใกล้อันตราย อากรมีแต่ทรงกับทรุดอยู่เรื่อยไป ทำความวิตกให้แก่ผู้ที่อยู่ใกล้ซิด ท่านเป็นอันมาก หลวงศัลยกิจได้แนะนำให้เจ้าของใช้หาแพทย์ มาร่วมมือกับเขอีกคนหนึ่ง ทั้ง 2 ยังไม่ยอมสิ้นหวัง คงตั้งใจรักษาอย่างสุดกำลัง และการพยาบาลก็เป็นไปอย่างเต็มมือ ปอดของคุณหญิงอีกเสบอย่างแรงถึงกับเป็นแผล ต้องการความอบอุ่นอย่างที่สุดนี้ เพราะเหตุวันใดอากาศแห้งและอบอุ่น อากรก็ทรงอยู่ ถ้าวินเดมิฝน อากาศชื้น อากรก็ทรุดลงอย่างรุนแรงนำใจหาย จนบางคราวหลวงศัลยกิจถึงกับสายหน้า บุตรีทั้งสามของคุณหญิง ได้ตั้งใจพยาบาลมารดาอย่างดีที่สุดที่จะทำได้โดยมิได้เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ถึงคราวที่อากรทรุดหนักลง กลัวว่าจะถึงวาระที่สุด สมกับทั่วโลกก็ละบ้านมานอนเฝ้าอยู่กับมารดา [1]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สม วัล และอมรา ริดาทั้งสามของหลวงธรรมสาส์นและคุณหญิง ได้คอยเฝ้าดูแลปรนนิบัติมารดาในยามเจ็บป่วยอย่างมิได้รู้สึกเหน็ดเหนื่อย ตั้งใจดูแล ปรนนิบัติคุณหญิงธรรมสาส์น มารดาของตนจนถึงวาระสุดท้าย จึงถือได้ว่าริดาทั้งสามคนได้กระทำหน้าที่ของลูกที่ดี ด้วยการดูแลปรนนิบัติมารดาอย่างดียิ่ง ซึ่งการกระทำดังกล่าวถือเป็นที่ยอมรับในการคิด ประพฤติ และปฏิบัติตนร่วมกันของคนในสังคมไทย

2. บุตรีดาที่ช่วยทำกิจการงานต่างๆ ของบิดามารดา

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สดนั้น ดอกไม้สดเห็นว่าบุตรีดาควรช่วยทำกิจการงานต่างๆ ของบิดามารดา ดังปรากฏในนวนิยายเรื่อง ศัตรูของเจ้าหล่อน ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **ศัตรูของเจ้าหล่อน** ดอกไม้สดกล่าวถึงงานของประสงค์ บุตรชายคนเดียวของมหาเสวกโทพระยาบำรุงประชาภิเษก ได้ช่วยกิจการงานป่าไม้ของลูกของบิดา หลังจากสำเร็จการศึกษากลับมาจากต่างประเทศ ดังความว่า

นายประสงค์ วิบุรย์ศักดิ์ เป็นบุตรชายคนเดียวของมหาเสวกโทพระยาบำรุงประชาภิเษก เขาเป็นชายหนุ่มรูปร่างสูงโปร่งดวงหน้ายิ้มประคบด้วยหน้าผากกว้างนั้นคมคายและคล้ำมเพราะถูกแดดเผา งานที่เขาทำอยู่ คือเป็นผู้จัดการป่าไม้ของลูกของบิดา หรือของเขาเองก็ว่าได้ [2]

คำบรรยายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ประสงค์ได้ทำหน้าที่บุตรด้วยการช่วยเหลือกิจการงานต่างๆ ของบิดา โดยดำรงตำแหน่งผู้จัดการ ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่อยู่กลางแจ้งแดดอันร้อนแรงแต่ประสงค์ก็ได้ช่วยทำกิจการงานของบิดาอย่างเต็มใจ แสดงให้เห็นว่าประสงค์เป็นบุตรที่ช่วยเหลือกิจการงานของบิดาเป็นอย่างดี อันถือเป็นสิ่งที่บุตรธิดาทุกคนควรประพฤติ ปฏิบัติ และเป็นที่ยอมรับของสังคมไทย

3. บุตรธิดาที่ดำรงวงศ์ตระกูลให้สืบไป

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด พบว่า ดอกไม้สดเห็นว่าบุตรธิดาควรพยายามดำรงวงศ์ตระกูลและรักษาสมบัติของบิดามารดาให้คงอยู่สืบทอดไป ดังปรากฏใน นวนิยายเรื่อง **สามชาย** ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **สามชาย** ดอกไม้สดกล่าวถึงครอบครัวของรัตนว่าทุกคนในครอบครัวได้พยายามดำรงวงศ์ตระกูลของตนให้สืบไปด้วยการช่วยกันทำมาหากิน โดยมีรัตนเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีคุณธรรมและพยายามยกระดับฐานะของครอบครัวให้ทัดเทียมกับผู้อื่น ถึงรัตนจะมีอาชีพเป็นลูกจ้างในบริษัทรถยนต์แห่งหนึ่งเท่านั้น แต่ด้วยความดีและความขยันของรัตน ส่งผลให้ครอบครัวของรัตนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม ดังคำบรรยายที่ว่า

ครอบครัวน้อยๆ ของรัตนมีอยู่ด้วยกัน 5 คน เป็นชาย 2 คือประมุขแห่งบ้าน และคนใช้ผู้ชายคนหนึ่ง ฝ่ายหญิงมีนางละมุนนางสาวอรุณ และคนใช้ผู้หญิงจำนวนเท่ากับคนใช้ผู้ชาย ทุกคนประพฤติตัวดีตามคำว่า ‘ช่วยกันทำช่วยกันกิน’ จึงนับว่าเป็นครอบครัวที่ตั้งอยู่ในความสงบราบรื่น ไร้เสียซึ่งสิ่งจุกจิกทั้งหลายอันจะเกิดได้จากความเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว

หัวหน้าครอบครัว คือตัวรัตน เป็นชายหนุ่มที่ตั้งมั่นอยู่ในธรรมมีสติมั่นคง อารมณ์ภายนอกที่ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจไม่ทำให้เขาแสดงกิริยาคุณเฉียวจนปรากฏแก่สายตาผู้ใดได้ ต่อเมื่อใดได้พิจารณาเหตุผลถ่องแท้แล้วเมื่อนั้นแหละรัตนจึงจะตัดสินใจชี้แจงข้อผิดข้อถูกโดยคำพูด อันหนักแน่นเป็นหลักฐานคติ ในการปกครองของรัตนยังมีอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งเมื่อรวมกับความเยือกเย็นแห่งอุปนิสัยของเขาแล้ว ก็นับว่าเขาเป็นนายบ้านที่ผู้อยู่ในความปกครองจะจงรักไม่เว้นวาย คตินั้นคือ ‘เมื่อดีใช้ เมื่อใช้รักษา’

นางละมุนรักและเชื่อถือบุตรชายจนแทบว่าจะกลายเป็นเด็กไปเมื่ออยู่ต่อหน้าเขา ทั้งนี้มิใช่ว่ารัตนเคยแสดงกิริยาว่าจามขมุ่

โดยประการหนึ่งประการใด ตรงกันข้ามจะหาบุตรชายคนใดที่จะเคารพนบถนอบต่อมารดาอย่างที่รัตนเคารพนบถนอบต่อนางละมุนนั้นจะหาได้ไม่่ง่ายนัก แต่รัตนเป็นบุคคลที่กรรมจำแนกมาให้เป็นอภิชาตบุตร ความมีใจสูงซึ้งซื่อเขาให้สูงโดยธรรมชาติ แม้มารดาเขาเอง โดยมิได้เต็มใจก็คิดว่าบุตรชายเป็นผู้วิเศษเหนือคนอื่นทั้งหลายก็เว้นเสียซึ่งความเคารพในตัวเขาหาได้ไม่ [3]

คำบรรยายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า รัตนได้ทำหน้าที่บุตรด้วยการประพฤติตนเป็นคนดีและดำรงตนเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดีด้วยการตั้งใจทำงาน พยายามยกระดับฐานะของครอบครัวให้สูงขึ้นจนเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม แม้กระทั่งมารดาก็ยังให้ความเชื่อถือในตัวของรัตน จนเรียกได้ว่ารัตนเป็นอภิชาตบุตร การกระทำดังกล่าวถือเป็นการดำรงวงศ์ตระกูลให้สืบไป ซึ่งเป็นหน้าที่ของบุตรธิดาที่ควรประพฤติ ปฏิบัติ และเป็นการกระทำที่คนในสังคมไทยยอมรับอีกด้วย

4. บุตรธิดาที่ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด พบว่า ดอกไม้สดเห็นว่า บุตรธิดาควรประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท ด้วยการเป็นคนดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา เคารพบิดามารดา และปรนนิบัติดูแลบิดามารดาตลอดจนญาติผู้ใหญ่ของตนด้วยความเอาใจใส่ ดังปรากฏในนวนิยายเรื่อง **นิจ** ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **นิจ** ดอกไม้สดกล่าวถึงนิจ ธิดาของพระยาสุรแสน ว่าเป็นผู้ที่เชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาและตั้งใจจะพยายามทำให้สำเร็จทุกข้อตามที่บิดามารดาพร่ำสอน ดังคำบรรยายของดอกไม้สดที่กล่าวถึงนิจ ในขณะที่พระยาสุรแสนและคุณหญิงขับรดไปส่งนิจ เพื่อขึ้นเรือมาลินีไปทดลองหลังแต่งงานกับหลวงธนสารความว่า

นิจไปรถคันเดียวกับบิดาและมารดาตลอดทางเจ้าคุณและคุณหญิงพร่ำสั่งสอนในเรื่องหน้าที่ภรรยาที่ควรปฏิบัติต่อสามี “ข้อสำคัญที่สุด” เจ้าคุณเสริมในตอนท้าย “นิจจะต้องรักญาติของสามีเหมือนดังญาติของตัวเอง”

นิจฟังคำสั่งสอนของท่านทั้งสองด้วยความเอาใจใส่พร้อมกันนั้นได้ปฏิญาณในใจว่า จะพยายามทำตามให้ทุกข้อ [4]

คำบรรยายข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นิจ เป็นบุตรที่ได้ประพฤติตนเหมาะสมกับการเป็นทายาท ด้วยการเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาอย่างเอาใจใส่ และตั้งใจจะประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดามารดาทุกข้อ จึงเรียกได้ว่านิจเป็นธิดาที่ประพฤติตนเป็นลูกที่ดี ด้วยการเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมไทยยอมรับและประพฤติปฏิบัติร่วมกันมาช้านาน

5. บุตรธิดาที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดาเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สดนั้น ดอกไม้สดเห็นว่าบุตรธิดาควรทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่านเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ดังปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ผู้ดี** ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง ผู้ดี ดอกไม้สดกล่าวถึงวิมล ธิดาของพระยาอมรรตน์ว่า ได้ทำหน้าที่ธิดาด้วยการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่พระยาอมรรตน์ฯ เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว เห็นได้จากคำพูดของวิมลที่กล่าวกับคุณแสบ ผู้เป็นมารดาเลี้ยงของวิมล ดังความว่า

วิมลหยุดก่อนลมหายใจ คุณแสบนั่งรอฟังอยู่โดยสงบหญิงสาวอธิบายต่ออีก

“สำหรับทำบุญ 7 วัน หนูเตรียมจ่ายของไว้มั่งแล้ว แต่ที่ยังไม่ได้จ่าย หรือรับของมาก่อนยังไม่ได้ให้เงินเขาทั้งค่าหมากพลูบุหรี่ กัณฑ์เทศน์ อาหารเลี้ยงพระ เลี้ยงคนรวมหมด หนูกะว่าอย่างถูกต้องที่สุด 300 บาท เป็นหมัดเรียบ ถ้าเราเอาศพไว้บ้าน ต้องทำบุญ 50 วันอีก หมายถึงอีก 300 บาท นี้อีกอย่างหนึ่ง แล้วอีกอย่างหนึ่ง บ้านเราจะอยู่ไม่ได้ หนูตัดสินใจแล้ว เราอยู่ไม่ได้จริงๆ ค่ะ ต้องให้เขาเช่า” [5]

คำพูดของวิมลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า วิมล ได้กระทำหน้าที่ธิดาด้วยการพยายามบริหารจัดการเงิน เพื่อที่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บิดาของตนที่ล่วงลับไปแล้วอย่างสมเกียรติ ถึงแม้ว่าวิมลจะมีทรัพย์ไม่มาก และจะต้องส่งเงินให้กับวิวัฒน์พี่ชายที่กำลังศึกษาอยู่ต่างประเทศอีก วิมลจึงต้องใช้เงินอย่างประหยัดที่สุด อย่างไรก็ตามวิมลก็ได้กระทำหน้าที่ลูกที่ดีด้วยการไม่ลืมที่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บิดาถึง 2 ครั้ง คือการทำบุญครบ 7 วัน และการทำบุญครบ 50 วัน ตามประเพณีนิยมของไทย เรียกได้ว่าการกระทำของวิมลเป็นสิ่งที่บุตรธิดาพึงกระทำ และเป็นที่ยอมรับในการประพฤติ ปฏิบัติตนร่วมกันของคนในสังคมไทยด้วย

บทบาทของสามีมี่ต่อภรรยา

บทบาทของสามีมี่ต่อภรรยา หมายถึง หน้าที่ของผู้ชายที่อยู่ในฐานะของสามีมี่ที่ประพฤติ ปฏิบัติต่อภรรยาที่ปรากฏในวรรณกรรมของดอกไม้สด และเมื่อศึกษาวรรณกรรมของดอกไม้สดทั้ง 32 เรื่องแล้ว พบชุดวาทกรรมที่แสดงถึงลักษณะของสามีมี่ที่มีภรรยาเพียงคนเดียว ดังนี้

1. สามีมี่ที่มอบความรักและความห่วงใยให้แก่ภรรยา

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สดนั้น ดอกไม้สดเห็นว่าสามีมี่ที่มีภรรยาเดียวต้องมอบความรักและความห่วงใยให้แก่ภรรยา ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ชัยชนะของหลวงนฤบาล ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง ชัยชนะของหลวงนฤบาล ดอกไม้สดได้กล่าวถึงพงศ์ สามีมี่ของหนูว่าเป็นสามีมี่ที่มอบความรักความห่วงใยให้แก่ภรรยา โดยต้องการที่จะให้หนูได้พักผ่อน ด้วยเหตุที่ทั้งสองได้เดินทางมาไกลจากกรุงเทพฯ มายังจังหวัดนครสวรรค์ และไม่ต้องการให้หนูป่วยในขณะที่อาศัยนอกพระนคร ดังที่ดอกไม้สดได้บรรยายว่า

รุ่งขึ้นจากวันที่ได้ไปทำความรู้จักกับข้าหลวงประจำจังหวัด หนูได้ใช้เวลาตอนเช้าให้ล่องไปด้วยการจัดที่พักให้เหมาะสมเจาะจงใจยิ่งขึ้น สามีมี่ของหล่อนลงเรือไปขึ้นฝั่งตั้งแต่ 9 นาฬิกาเศษ เขาไม่ยอมพาหล่อนไปด้วย อ้างว่าหล่อนต้องการพักผ่อน เพราะได้

ตรากตรำร่างกายมากแล้วแต่เมื่อวันวาน ถึงแม้หนูจะยืนยันอย่างแข็งแรงว่าไม่รู้สึกร้อนเพลียสักนิด และมีความปรารถนาเป็นอย่างยิ่งที่จะไปพร้อมกับเขาเพื่อจะได้ดูสิ่งต่างๆ พงศ์ก็หายยอมไม่ตอบแก่หล่อนว่า เขาไม่ประสงค์ให้หล่อนมาลืมน้ำใจในที่ๆ โกลหมอที่ควรไว้ใจ และเขาไม่ต้องการให้หล่อนเกิดความเบื่อหน่ายในเวลาข้างหน้า คือหมายความว่าให้ออมการเที่ยวไว้ก่อน แม้ว่าฐานะของเขาไม่ลู่ลวงโดยเร็ว หนูก็จะได้ไม่รำคาญต่อการที่ยังต้องพักอยู่ในจังหวัดนี้ เหตุฉะนั้นหนูจึงเป็นฝ่ายแพ้ [6]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พงศ์ได้กระทำหน้าที่เป็นสามีมี่ที่มอบความรักความห่วงใยให้แก่ภรรยา โดยปรารถนาให้ภรรยาได้พักผ่อนและเก็บเกี่ยวแรงไว้เที่ยวจังหวัดนครสวรรค์ หลังจากที่ตนทำงานเสร็จแล้ว การกระทำของพงศ์ถือเป็นการอนุเคราะห์ภรรยาอย่างหนึ่ง

2. สามีมี่ที่มอบอำนาจความเป็นใหญ่ภายในบ้านให้ภรรยา

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด พบว่า ดอกไม้สดเห็นว่าสามีมี่ที่มีภรรยาเดียวต้องมอบความเป็นใหญ่ภายในบ้านให้แก่ภรรยา ปรากฏในนวนิยายเรื่อง นันทวัน ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง นันทวัน ดอกไม้สดกล่าวถึงบันลือว่าได้มอบอำนาจความเป็นใหญ่ภายในบ้านให้แก่ภรรยา ผู้เป็นภรรยา ด้วยการให้บุญแจตุ๋นริ้วเพื่อเบิกเงินสำหรับค่าใช้จ่ายในภายบ้านแก่ภรรยา ดังความว่า

บันลือยื่นกัมหน้าจัดการกับพวงบุญแจซึ่งติดอยู่กับสายนาฬิกาแล้วนำลูกบุญแจมาวางให้ภรรยาบนโต๊ะ

“ลั่นชกนี่” เขาอธิบาย “เงินสำหรับค่าใช้จ่ายในบ้าน แยกไว้ต่างหาก เพราะขี้เกียจทำบัญชี แต่คิดว่าเธอควรจะจัดการ”

“นี่บุญแจตุ๋นกับบุญแจลั่นชกโต๊ะเครื่องแป้งที่ห้องกลางสั่งให้ทำอย่างแน่นหนาทีเดียว ปลอดภัยไม่ได้ง่าย ๆ อ้อนี่บุญชีจ่ายเงินคนงาน เล่มนี้พวกนายอาทิตย์ เล่มนี้ทุกๆ วันที่ 1 ทั้งสองพวกต้องมีลายเซ็นรับ ถ้าไม่ยั้งเงินเขามักจะลืมบ่อยๆ ว่าเขาได้รับเงินไปแล้ว” [7]

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า บันลือได้ทำหน้าที่สามีมี่ด้วยการมอบอำนาจความเป็นใหญ่เกี่ยวกับเรื่องค่าใช้จ่ายภายในบ้านให้แก่ภรรยา ไม่ว่าจะเป็นค่าแรงคนงาน และค่าใช้จ่ายจิปาถะทุกอย่างภายในบ้าน การกระทำของบันลือถือเป็นการให้เกียรติภรรยาอย่างหนึ่ง

3. สามีมี่ที่หาของขวัญหรือให้ทรัพย์สินแก่ภรรยาตามสมควร

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สดนั้น ดอกไม้สดเห็นว่าสามีมี่ที่มีภรรยาเดียวควรหาของขวัญหรือให้ทรัพย์สินแก่ภรรยาตามสมควรปรากฏในนวนิยายเรื่อง นันทวัน ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง นันทวัน ดอกไม้สดกล่าวถึงเจริญ สามีมี่ของจิตราว่า เป็นผู้ที่มอบทรัพย์สินและความสุขให้แก่ภรรยาของตนตามสมควร ด้วยการมอบรายได้ของตนให้แก่จิตราทุกเดือน และยอมให้จิตราออกงานสมาคม ได้พบปะเพื่อนฝูงเหมือนก่อนแต่งงาน เพราะ

ต้องการให้ภรรยามีความสุข ถึงแม้จะเป็นการหมดเปลืองทรัพย์ โดยไม่จำเป็นก็ตาม ดังความว่า

อย่างไรก็ตาม ในเรื่องนี้เจริญถือความพอใจแห่งภรรยาของเขาเป็นใหญ่ ในการเที่ยวเตร่ก็ดี การสมาคมก็ดี จิตราต้องการให้สามีของหล่อนร่วมกับหล่อนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทุกโอกาส เจริญเห็นว่าความต้องการเช่นนี้ไม่เป็นสิ่งเลือกว่าว่าแรงที่เขาจะทำให้แก่หล่อนได้ เขารู้ว่าหญิงที่เคยแก่การสมาคมเช่นจิตรา จะกลายเป็นหญิงที่อยู่เหี่ยวเฝ้าเรือน และพอใจในการเฝ้าปรนนิบัติสามีกับลูกแต่ส่วนเดียวโดยเด็ดขาดหาได้ไม่ เมื่อหล่อนมีความสุขในการคบหาสมาคมกับเพื่อนฝูง และความสุขเช่นนี้จะเป็นการเปลืองทรัพย์โดยไม่จำเป็นแก่การครองชีพ เขาถือเสียว่าบุคคลทุกคนมีสิทธิ์จะซื้อหาความสุขให้แก่ตนเองที่กำลังทรัพย์ของตน จะอานวยและกำลังทรัพย์นี้จิตราไม่ขาดแคลน รายได้ทั้งหมดของสามีที่เขานำมามอบให้แก่หล่อนทุกๆ เดือนนั้นเพียงพอแก่การครองชีพอย่างสะดวกสบายภายในครอบครัวของเขา นอกจากนี้จิตรายังมีรายได้ส่วนตัวของหล่อนอีกไม่น้อย [7]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เจริญได้ทำหน้าที่สามีที่ดี ด้วยการมอบทรัพย์ให้แก่ภรรยาทุกเดือน และให้โอกาสภรรยาได้พบปะเพื่อนฝูงด้วยการออกงานสมาคมตามสมควร การกระทำของเจริญดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการบำรุงภรรยาอย่างหนึ่งที่สามีพึงกระทำ

บทบาทของภรรยาที่มีต่อสามี

บทบาทของภรรยาที่มีต่อสามี หมายถึง หน้าที่ของผู้หญิงที่อยู่ในฐานะของภรรยาที่ประพฤติ ปฏิบัติต่อสามีที่ปรากฏในวรรณกรรมของดอกไม้สด และเมื่อศึกษาวรรณกรรมของดอกไม้สด ทั้ง 32 เรื่อง พบชุดวาทกรรมที่แสดงถึงลักษณะของภรรยา ดังนี้

1. ภรรยาที่จัดการงานบ้านงานเรือนให้เรียบร้อย

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สดนั้น ดอกไม้สดเห็นว่าผู้ที่เป็นภรรยาควรจะเป็นผู้ดูแลบ้านเรือนให้สะอาดและเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง พลเมืองดี ดังต่อไปนี้

เรื่องสั้นเรื่อง พลเมืองดี ในรวมเรื่องสั้นชุด พุกกลิ่น ได้กล่าวถึงสมจิต ภรรยาของนายหมาย ข้าราชการที่ต้องพาดครอบครัวอพยพมาอยู่นอกเมือง เพราะขณะนั้นเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 นายหมายต้องเดินทางโดยรถไฟเพื่อเข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ ทุกวัน พอกลับมาถึงบ้าน นางสมจิตผู้เป็นภรรยาที่จัดเตรียมอาหารให้สามี ความว่า

เมื่อนายหมายผลัดเครื่องแต่งกายแบบตรวราชการ ออกแล้ว เขานุ่งผ้าอาบ มีผ้าเช็ดตัวห้อยบา ใใส่ 'เกียะ' ปากคาบบุหรี อุ้มลูกชายลงจากเรือนไปยังสะพานเพื่อจะอาบน้ำ ส่วนนางสมจิตสวนทางขึ้นไปบนเรือนแล้วก็ตรงเข้าครัว จัดแจงยกอาหารออกมาตั้งที่โต๊ะเบียง แล้วก็นั่งคอยเพื่อให้สามีและบุตรมารับประทานพร้อมกัน [8]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นางสมจิตกระทำหน้าที่เป็นภรรยาที่ได้จัดการงานบ้านงานเรือนด้วยการจัดเตรียมอาหาร

ให้สามีและบุตร เมื่อสามีเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานกลับมาบ้าน ก็มีอาหารเตรียมพร้อมไว้แล้ว การกระทำดังกล่าวถือเป็นการอนุเคราะห์สามี และเป็นสิ่งที่คนในสังคมไทยยอมรับและยึดปฏิบัติร่วมกัน

2. ภรรยาที่ดูแลญาติมิตรของสามีเป็นอย่างดี

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สดนั้น พบว่า ดอกไม้สดเห็นว่าผู้ที่เป็นภรรยาควรดูแลเอาใจใส่ญาติมิตรของสามีเป็นอย่างดี ปรากฏในนวนิยายเรื่อง นันทวัน ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง นันทวัน ดอกไม้สดกล่าวว่าภรรยาได้เข้ากับญาติพี่น้องและเพื่อนของบันลือซึ่งเป็นสามีได้เป็นอย่างดี และคอยดูแลญาติมิตรของสามีได้อย่างมีขนาดคบพ้อง เมื่อครั้งที่ญาติและมิตรของบันลือเดินทางมาเที่ยวและเยี่ยมเยียนบันลือที่บ้านสวนจังหวัดชุมพร ความว่า

เมื่อวานนี้คือรุ่งขึ้น จากวันที่พี่น้องของเขามาถึง เขาเกือบจะไม่ได้พบกับภรรยาโดยตรงแม้แต่สักคำเดียว ประการที่หนึ่งหาเรื่องพูดให้เหมาะสมกับโอกาสไม่ได้ ประการที่สอง เพราะหญิงห่านางคือ พี่น้องของบันลือ จิตรา และภรรยา ดูมีอาการเพลิดเพลินอยู่ในระหว่างหล่อนเองตลอดทั้งวันคล้ายกับว่าโลกนี้มีแต่ตัวหล่อนห้าคนเท่านั้น บางเวลาเจ้าหล่อนรวมกันเป็นหมู่อยู่ในห้องภรรยา รื้อเสื้อผ้าออกมาอดกัน สิ่งของกระจุกกระจิกของใครมีอย่างไรก็อดกันอีก แล้วก็ซึกนั่นถามนี้ ออกความเห็นต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดการหัวเราะก๊ากกักเสียงดัง หรือกระซิบกระซาบกันเป็นความลับระหว่างเจ้าหล่อน บางเวลาก็พากันเข้าไปรวมอยู่ในครัว หรือเข้าไปรวมอยู่ในห้องหนังสือ หรือเล่นกับเด็กๆ ซึ่งมีจำนวนห้าคน เพราะลูกของไพฑูริย์และลูกของมุกตามาสมทบด้วย บันลือพอใจ เมื่อเห็นภรรยาที่พี่น้องของเขาเข้ากันได้สนิท [7]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ภรรยาเป็นภรรยาที่สามารถเข้ากับญาติและมิตรของสามีได้เป็นอย่างดี ทำให้บันลือพอใจเป็นอย่างมาก และดอกไม้สดยังกล่าวอีกว่าภรรยาที่เอาใจใส่และห่วงใยดูแลญาติมิตรของสามีมากกว่าการพักผ่อนของตัวเอง ดังความว่า

ภรรยาเป็นคนสุดท้าย ที่นึกถึงการพักผ่อนของตัวเอง หล่อนห่วงมากในการดีมการบริโภคของผู้ที่มาด้วยกับหล่อน [7]

การกระทำของภรรยาข้างต้น ถือเป็นเรื่องที่ผู้เป็นภรรยาพึงกระทำอย่างยิ่ง และถือเป็นการอนุเคราะห์สามีอย่างหนึ่ง ซึ่งคนในสังคมไทยยอมรับและประพฤติปฏิบัติร่วมกันมาช้านาน

3. ภรรยาที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการงานของสามี

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด พบว่า ดอกไม้สดเห็นว่าภรรยาควรมีส่วนร่วมส่งเสริมและสนับสนุนการงานของสามี ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ชัยชนะของหลวงนฤบาล ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **ชัยชนะของหลวงนฤบาล** กล่าวถึงนุช ภรรยาของพงศ์ว่าเป็นผู้ที่คอยช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการงานของสามี เมื่อครั้งที่ทั้งสองเดินทางไปยังจังหวัดนครสวรรค์ เพราะพงศ์ต้องเป็นทนายความให้กับลูกความของเขา และต้องไปขอความช่วยเหลือจากหลวงนฤบาลซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อสืบหาข้อมูลความจริงในการว่าความในศาล ความว่า

อนึ่ง เป็นการสมควรที่จะกล่าวว่ นุชเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมมิตรภาพ ระหว่างพงศ์กับหลวงนฤบาล รูปโฉมกิริยาวาจาของหล่อนนั้นก็เด่นชัดอยู่แล้วโดยปกติครั้งเจ้าหล่อนเองนิยมชมชื่นในตัวข้าหลวงเป็นหนักหนา และได้แสดงความรู้สึกให้เขาเห็นด้วยตามสมควร บุคคลเป็นส่วนมากถือว่าสามีกับภรรยาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หลวงนฤบาลจึงปล่อยใจให้เพิ่มความชอบพอให้นุชกับพงศ์มากขึ้นเป็นลำดับ [6]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นุชเป็นภรรยาที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนงานของสามี ด้วยการช่วยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพงศ์กับหลวงนฤบาลก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว หลวงนฤบาลชื่นชอบในกิริยาวาจา และการแสดงออกของนุช จึงให้ความสนิทสนมกับทั้งสองคนและช่วยเหลืองานของพงศ์เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ดอกไม้สดยังกล่าวอีกว่า เมื่อพงศ์กลับจากทำงาน นุชมักจะถามถึงกิจการงานของสามี และตั้งใจฟังอย่างเอาใจใส่ ดังความว่า

พงศ์เล่าถึงฐานะที่ตนไปทำมาแล้ว นุชนั่งฟังอย่างตั้งอกตั้งใจตามธรรมชาติของภรรยาที่ดี ฟังสนใจในกิจธุระของสามี และพยายามเข้าใจในกิจนั้นๆ ตามสมควร [6]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า นุชได้กระทำหน้าที่เป็นภรรยาที่ส่งเสริมและสนับสนุนการงานของสามีและตั้งใจฟังกิจธุระต่างๆ ของสามีด้วยความเอาใจใส่ ทำให้งานของสามีบรรลุผลสำเร็จและสามีก็มีกำลังใจในการทำงานอีกด้วย การกระทำดังกล่าวของนุชถือเป็นการอนุเคราะห์สามีอย่างหนึ่ง

4. ภรรยาที่ขยันไม่เกียจคร้านในการปรนนิบัติสามี

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด พบว่า ดอกไม้สดเห็นว่าผู้เป็นภรรยาต้องขยันไม่เกียจคร้านในการปรนนิบัติสามี ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **วรรณกรรมชั้นสุดท้าย** ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **วรรณกรรมชั้นสุดท้าย** ดอกไม้สดกล่าวถึงยุพา ภรรยาของทวิช ว่าเป็นภรรยาที่คอยปรนนิบัติดูแลสามีในยามที่ทวิชป่วยเป็นโรคใช้รากสาด ดังที่ดอกไม้สดบรรยายไว้ว่า

7 วันต่อมา เป็นวันอาทิตย์เวลาสาย ยุพายืนอยู่หน้าเตียงนอนของสามี มองดูนางพยาบาลผู้ซึ่งกำลังใช้ผ้าชุบน้ำอุ่นเช็ดหน้าให้ทวิชด้วยท่าทางอันกระฉับกระเฉง และเรียบริ้วๆ พร้อมกับเตรียมตัวเพื่อจะช่วยเหลือของที่ต้องการใช้ในการนี้ ส่งให้ถึงมือนางพยาบาลโดยทันที่ทุกขณะ [9]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ยุพาได้คอยช่วยเตรียมอุปกรณ์และหยิบของที่นางพยาบาลต้องการอย่างทันที่ที่

นางพยาบาลดูแลสามีของตน และนอกจากนี้ยุพายังพยายามซักถามนายแพทย์เพื่อหาความรู้ไว้เป็นแนวทางในการดูแลสามีของตนอีกด้วย ดังความว่า

ส่วนยุพาก็ได้สำนึกว่า ในฐานะที่ตนเป็นผู้ครองเรือนแล้ว ก็ควรจะคิดได้ว่า นายแพทย์เป็นส่วนมากมักไม่นึกที่จะชี้แจงอาการไข้ให้ผู้ป่วยหรือเจ้าของไข้ได้รับความเข้าใจเพื่อเป็นแนวทางพยาบาลจะเป็นเพราะสำคัญผิดว่าคนทั้งหลายย่อมควรที่จะมีความรู้ในทางนี้หรือเป็นเพราะความสนใจไม่พอก็ยากที่จะกล่าว ฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่แท้ๆ ของหล่อนผู้เป็นเจ้าของไข้ที่จะต้องซักถามนายแพทย์เพื่อหาความเข้าใจ แล้วก็ไม่ต้องตื่นตื่นตั้งที่เป็นมาแล้ว [9]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ยุพาเป็นภรรยาที่ไม่เกียจคร้านที่จะปรนนิบัติดูแลสามีในยามเจ็บป่วย ทั้งคอยช่วยเหลือนางพยาบาลและหาความรู้จากนายแพทย์เพื่อนำมาประกอบการปรนนิบัติสามีได้เป็นอย่างดี การกระทำดังกล่าวของยุพาเป็นการอนุเคราะห์สามีและเป็นสิ่งที่ภรรยาพึงกระทำ

บทบาทของบิดามารดาที่มีต่อบุตรีธิดา

บทบาทของบิดามารดาที่มีต่อบุตรีธิดา หมายถึง หน้าที่ของชายหญิงที่อยู่ในฐานะของบิดามารดาที่ประพฤติ ปฏิบัติต่อบุตรีธิดาที่ปรากฏในวรรณกรรมของดอกไม้สด และเมื่อศึกษาวรรณกรรมของดอกไม้สดทั้ง 32 เรื่องแล้ว พบชุดวาทกรรมที่แสดงถึงลักษณะของบิดามารดา ดังนี้

1. บิดามารดาที่ห้ามปรามดักเตือนมิให้บุตรีธิดากระทำความชั่วจากการวิเคราะห์กระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด พบว่าดอกไม้สดเห็นว่าบิดามารดาผู้ให้กำเนิดควรที่จะห้ามปรามดักเตือนมิให้บุตรีธิดาของตนกระทำความชั่วปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ศัตรูของเจ้าหล่อน** ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **ศัตรูของเจ้าหล่อน** ดอกไม้สดกล่าวว่าครั้งหนึ่งพระยาไมตรีพิทักษ์ได้ห้ามปรามดักเตือนไม่ให้มยุรี ธิดาของตนกลับบ้านดึก เนื่องจากเป็นการทำตัวไม่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงและคนอื่นจะนินทาได้ ความว่า

มยุรีเที่ยวถึง กินน้ำชา ดินเนอร์ ดูหนัง ดูละคร สับเปเปอร์ และเกือบทุกคราวมีนายลอบเป็นองครักษ์ เจ้าคุณไมตรีมีความรักลูกมาก แต่ถ้าจะพูดให้ถูกก็ต้องแถมว่าท่านรักอย่างคนรักไม่เป็น กล่าวคือให้ของที่ลูกต้องการทุกอย่าง ตามใจในความประพฤติทุกประการ ให้ความอิสระจนไม่มีขีด ดังนั้นมยุรีจึงกลายเป็นหญิงที่มีชื่อโด่งดังในทางเป็นสมัยใหม่ยิ่งกว่าใครๆ วันหนึ่งเจ้าคุณดักเตือนในเรื่องที่หล่อนกลับดึกเกินควร หล่อนหัวเราะพลาถกอดคอท่านแล้วพูดว่า “โอ้ คุณพ่อก็กลัวไปได้นี่คะ ลูกก็มีเพื่อนผู้ชายมาด้วยทุกที”

นั่นนะซี” เจ้าคุณกล่าวอ่อยๆ “มันน่าเกลียดใหม่ละ ไปกันสองต่อสอง บางคราวพ่อเองยังเสียใจไป”

“คุณพ่อคะ” มยุรีขัด เสียงค่อนข้างแข็ง “คุณลอบเป็นสุภาพบุรุษ แล้วลูกก็โตพอที่จะระวังตัวได้แล้ว คุณพ่อไม่ไว้ใจลูกหรือคะ?”

“ไว้ใจซี ถ้าไม่ไว้ใจจะปล่อยหรือ แต่ใครๆ เขาจะนินทาได้...” [2]

บทสนทนาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพระยาไมตรีพิทักษ์ กำลังห้ามปรามและตักเตือนมิให้ธิดาของตนประพฤติตนไม่เหมาะสม ด้วยการห้ามและเตือนมิให้มยุรีกลับไปบ้านตึก และไปไหนมาไหน กับผู้ชายสองต่อสอง เพราะกลัวว่าจะเกิดเรื่องไม่ดีขึ้นและคนอื่นจะนินทาได้ การกระทำดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่ผู้เป็นบิดาพึงกระทำ เพื่อให้บุตรีประพฤติตนให้เหมาะสมกับสังคมไทย

2. บิดามารดาที่อบรมสั่งสอนให้บุตรีตากระทำแต่ความดี

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศนเชิงสังคมด้านครอบครัว ตามแนวคิดของดอกไม้นิสต์ พบว่าดอกไม้นิสต์เห็นว่าบิดามารดาควรอบรมสั่งสอนให้บุตรีตาของตนกระทำแต่ความดี ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **สามชาย** ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **สามชาย** ดอกไม้นิสต์กล่าวถึงคุณหญิงศิริพันธ์ุ มารดาของประวัติว่าเป็นมารดาที่คอยอบรมสั่งสอนบุตรให้กระทำแต่ความดี ถึงแม้ว่าท่านจะรักและตามใจบุตรของท่านมากสักเพียงใดแต่ถ้าประวัติกระทำผิด ท่านก็จะตักเตือนโดยเร็ว ความว่า

คุณหญิงศิริพันธ์ุ เป็นมารดาที่ตามใจบุตรแต่ในทางที่ชอบ ถ้าการใดที่ผิดจากทำนองคลองธรรม เป็นไปในทางเบียดเบียนผู้อื่น ท่านมิได้มีเกรงใจที่จะให้สติหรือติเขาโดยทันทีวัน ดังนั้นคุณหญิงจึงมองดูหน้าประวัติอย่างสนใจแล้วพูดซ้ำๆ ว่า

“ระวังนะลูก จะทำทะเลาะและทะเลาะกับลูกเขาน้องเขาต้องนึกถึงอกเขาอกเรา รักแม่และก้อย่าทำให้เสียชื่อเพราะทางนี้หน้อยเลยข้างตายทั้งตัวเอาไปบ่าวปิดมันไม่มีมิตรหรือภรรยา” [3]

ข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าคุณหญิงศิริพันธ์ุ เป็นมารดาที่คอยอบรมสั่งสอนบุตรให้กระทำสิ่งที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และอย่าไปทำที่เล่นที่จริงกับน้องสาวของผู้อื่น ให้นึกถึงใจเขาใจเรา การกระทำดังกล่าว เป็นสิ่งที่ผู้เป็นมารดาพึงกระทำ และถือเป็นการอนุเคราะห์บุตรอย่างหนึ่ง

3. บิดามารดาที่สนับสนุนให้การศึกษาแก่บุตรีตา

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศนเชิงสังคมด้านครอบครัว ตามแนวคิดของดอกไม้นิสต์ พบว่าดอกไม้นิสต์เห็นว่าบิดามารดาผู้ให้กำเนิดควรมอบความรู้และให้การศึกษาแก่บุตรีตามสมควร ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ศัตรูของเจ้าหล่อน** ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **ศัตรูของเจ้าหล่อน** ดอกไม้นิสต์ได้กล่าวถึงประสงค์บุตรของพระยาบำรุงประชาภิภาว่าได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี จบการศึกษาจากต่างประเทศ ความว่า

เมื่อได้ฟังคำพูดของท่าน ใครๆ ก็อาจรู้ได้ทันทีว่าท่านแค้นที่ถูกเหยียด ปฏิเสธไม่ยอมแต่งงานกับคู่หมั้น ซึ่งเป็นลูกของผู้มียศและทรัพย์เป็นอเนกประการ คู่หมั้นที่มีรูปงามได้รับการศึกษาวิชาพาณิชยการจากประเทศฝรั่งเศส จบหลักสูตรปริญญาตรี แม้ละท่านต้องฉุน มันเป็นการดูถูกกันโดยตรง [2]

คำบรรยายความรู้สึกของพระยาบำรุงประชาภิภาที่แค้นใจที่ถูกธิดาของพระยาไมตรีพิทักษ์ปฏิเสธ การแต่งงานกับบุตรของตนนั้น แสดงให้เห็นว่า พระยาบำรุงประชาภิภาเป็นบิดาที่ได้มอบความรู้และให้การศึกษาแก่บุตรเป็นอย่างดี ซึ่งการกระทำดังกล่าวถือเป็นการอนุเคราะห์บุตรอย่างหนึ่งผู้เป็นบิดามารดาพึงกระทำ

4. บิดามารดาที่หาคู่ครองที่เหมาะสมให้แก่บุตรีตา

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศนเชิงสังคมด้านครอบครัว ตามแนวคิดของดอกไม้นิสต์ พบว่า ดอกไม้นิสต์เห็นว่าบิดามารดาผู้ให้กำเนิดควรมอบความรู้และให้การศึกษาแก่บุตรีตาของตน ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **นิจ** ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **นิจ** ดอกไม้นิสต์สร้างให้เจ้าคุณสุรแสนสงครามและคุณหญิงจันทร์ บิดามารดาของนิจ โดยท่านทั้งสองได้ทำหน้าที่หาคู่ครองที่เหมาะสมให้แก่ธิดาของท่าน ดังบทสนทนา ระหว่างเจ้าคุณสุรแสนสงครามกับคุณหญิงที่ว่า

“ฉันไม่เป็นห่วงสักนิด” เจ้าคุณพูดพลางจุดบุหรี่ไปตอมแห่งสูบ “หล่อนยังไม่รู้จักลูกของหล่อนดีพอ เห็นจะเป็นเพราะ ไม่ค่อยได้พยายามเรียนนิสัยของมันเท่าที่ฉันทำอยู่เสมอ ฉันได้ดูรอบคอบแล้ว ก่อนที่จะยกลูกสาวให้เขา แน่ใจว่านิจมันฉลาดพอที่จะรักษาตัวของมันได้ทั้งนิสัยใจคอตลอดจนกริยาที่ไม่เห็นหน้าที่ใครจะเกลียดมันลง”

“นั่นแน่ความเป็นพ่อ! คุณปล่อยให้ความรักลูกทำให้คุณตาบอดเสียแล้ว คุณมั่นใจและหวังสำหรับลูกเกินไป” แม้คุณหญิงจะโต้กล่าวคัดค้านดังนั้น แต่แววตาก็ยังแสดงความชื่นชม [4]

บทสนทนาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า เจ้าคุณสุรแสนสงครามและคุณหญิงจันทร์ได้ทำหน้าที่บิดามารดาด้วยการหาคู่ครองให้กับธิดาของตน โดยมีได้ถามความยินยอมของนิจเลย และถึงแม้ว่าคุณหญิงจันทร์จะคัดค้านด้วยเหตุที่ยังเห็นว่านิจยังเด็กอยู่ โดยใช้วาจาประชดประชันเจ้าคุณสุรแสนสงคราม แต่ท้ายสุดก็ยังมีแววตาชื่นชมในความคิดของสามีอยู่นั่นเอง

5. บิดามารดาที่มอบความรักและทรัพย์สินสมบัติให้แก่บุตรีตา

จากการวิเคราะห์กระบวนการทัศนเชิงสังคมด้านครอบครัว ตามแนวคิดของดอกไม้นิสต์ พบว่า ดอกไม้นิสต์เห็นว่าผู้เป็นบิดามารดาผู้ให้กำเนิดควรมอบความรักและทรัพย์สินสมบัติให้แก่บุตรีตาของตน ปรากฏในนวนิยายเรื่อง **ความผิดครั้งแรก** ดังต่อไปนี้

นวนิยายเรื่อง **ความผิดครั้งแรก** ดอกไม้นิสต์กล่าวถึงพระยาธรรมสาส์นว่าได้มอบทรัพย์สินสมบัติและเครื่องเรือนให้แก่อมรา ธิดาคนเล็กของท่านตามสมควร ถึงแม้ว่าท่านจะไม่เห็นด้วยกับการแต่งงานของอมรากับอำนายก็ตาม ความว่า

ทางฝ่ายอมราไม่มีเหตุการณรุนแรงถึงเพียงนั้น แม้ว่าในระหว่างดาวพระเคราะห์ประจำตัวอมรากำลังสุกใสรุ่งโรจน์ ได้เกิดมีก้อนเมฆมาบดบังทำให้รัศมีหม่นหมองไปเล็กน้อย คือกริยาของเจ้าคุณธรรมสาส์นที่แสดงต่อบุตรีคนเล็ก หลังจากที่ท่านรู้ความในใจของหล่อน เป็นกริยาที่มันตึงและห่างเหินผิดกว่าที่เคย ทำให้ดวงจิตของอมราเบิกบานไปไม่ได้เต็มที่ แต่ครั้นเวลาล่วงไปเจ้าคุณได้เห็นบุตรีเข้มแข็งขึ้นทีละน้อยๆ จนมิวพรรณสดใส ความรักและความเมตตาทำให้ท่านปีติในความเปลี่ยนแปลงนั้น ประกอบกับความเคยชินในเรื่องที่แล้วไปแล้ว มิช้าเจ้าคุณก็ละความขุ่นแค้นเสียได้ ดังนั้นเมื่อท่านได้รับบัตรเชิญแต่งงาน ท่านจึงได้ฟังพิศอยู่นาน ในที่สุดก็บัญชาให้หาตัวบุตรีคนใหม่มาสั่งว่า

“ช่วยหาเครื่องเรือนให้หนึ่งให้พร้อมด้วย ขาดเหลืออะไรมาเบิกที่พ่อ” [1]

ข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พระยารธรรมสาส์นได้กระทำหน้าที่บิดาที่ดีด้วยการให้สม ธิดาคนโตของตนช่วยหาเครื่องเรือนให้กับอมราในการจัดงานแต่งงานให้พร้อม และถ้ามีอะไรขาดเหลือให้มาเบิกได้ที่ตนเอง การกระทำดังกล่าวของพระยารธรรมสาส์นถือเป็นการอนุเคราะห์ธิดาอย่างหนึ่งซึ่งผู้เป็นบิดาพึงกระทำอย่างยิ่ง

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษากระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวตามแนวคิดของดอกไม้สด โดยวิเคราะห์จากบทบาทของตัวละครที่เป็นสมาชิกในครอบครัวจากวรรณกรรมของดอกไม้สด สรุปได้ว่าบทบาทของบุตรีธิดาที่มีต่อบิดามารดา พบชุดวาทกรรมทั้งหมด 5 ลักษณะ ได้แก่ บุตรีธิดาที่ปรนนิบัติและเลี้ยงดูบิดามารดา บุตรีธิดาที่ช่วยทำกิจการงานต่างๆ ของบิดามารดา บุตรีธิดาที่ดำรงวงศ์ตระกูลให้สืบไป บุตรีธิดาที่ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทนายาทและบุตรีธิดาที่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดาเมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว บทบาทของสามีที่มีต่อภรรยา พบชุดวาทกรรมทั้งหมด 3 ลักษณะ ได้แก่ สามีที่มอบความรักและห่วงใยภรรยา สามีที่มอบอำนาจความเป็นใหญ่ภายในบ้านให้ภรรยา และสามีที่หาของขวัญหรือให้ทรัพย์สินแก่ภรรยาตามสมควร บทบาทของภรรยาที่มีต่อสามี พบชุดวาทกรรมทั้งหมด 4 ลักษณะ ได้แก่ ภรรยาที่จัดการบ้านเรือนให้เรียบร้อย ภรรยาที่ดูแลญาติมิตรของสามีเป็นอย่างดี ภรรยาที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการงานของสามี และภรรยาที่ขยันไม่เกียจคร้านในการปรนนิบัติสามี บทบาทของบิดามารดาที่มีต่อบุตรีธิดา พบชุดวาทกรรมทั้งหมด 5 ลักษณะ ได้แก่ บิดามารดาที่ห้ามปรามดักเตือนมิให้บุตรีธิดากระทำความชั่ว บิดามารดาที่อบรมสั่งสอนให้บุตรีธิดากระทำความดี บิดามารดาที่สนับสนุนให้การศึกษาแก่บุตรีธิดา บิดามารดาที่หาคู่ครองที่เหมาะสมให้แก่บุตรีธิดา และบิดามารดาที่มอบความรักและทรัพย์สินสมบัติให้แก่บุตร

เมื่อผู้วิจัยนำชุดวาทกรรมดังกล่าวที่พบ มาเทียบกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พบว่าตัวละครของดอกไม้สดปฏิบัติตามหลักทศ 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่กล่าวถึงสิ่งที่สมาชิกในครอบครัวพึงปฏิบัติต่อกัน อันได้แก่ ทิศเบื้องหน้า (ปรีดีมทิส) และทิศเบื้องหลัง (ปัจฉิมทิส) ดังที่พระเทพเวที (ประยูร ปรยุตโต) ได้อธิบายไว้ในหนังสือ พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม ความว่า

ปรีดีมทิส (ทิศเบื้องหน้า คือ ทิศตะวันออก ได้แก่ บิดามารดา เพราะเป็นผู้มีอุปการะแก่เรามาก่อน) และสิ่งที่ควรปฏิบัติมีดังนี้

- ก. บุตรีธิดาพึงบำรุงมารดาบิดา ผู้เป็นทิศเบื้องหน้า ดังนี้
 - 1) ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบ
 - 2) ช่วยทำกิจของท่าน
 - 3) ดำรงวงศ์สกุล
 - 4) ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทนายาท
 - 5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วทำบุญอุทิศให้ท่าน

ข. บิดามารดาอย่ามอนุเคราะห์บุตรีธิดา ดังนี้

- 1) ห้ามปรามจากความชั่ว
- 2) ให้ตั้งอยู่ในความดี

3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา

4) หาคู่ครองที่เหมาะสมให้

5) มอบทรัพย์สินสมบัติให้ในโอกาสอันสมควร

ปัจฉิมทิส (ทิศเบื้องหลัง คือ ทิศตะวันตก ได้แก่ สามี ภรรยา เพราะติดตามเป็นกำลังสนับสนุนอยู่ข้างหลัง) และสิ่งที่ควรปฏิบัติมีดังนี้

ก. สามีพึงบำรุงภรรยา ผู้เป็นทิศเบื้องหลัง ดังนี้

- 1) ยกย่องสมฐานะภรรยา
- 2) ไม่ดูหมิ่น
- 3) ไม่นอกใจ
- 4) มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้
- 5) หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส

ข. ภรรยาอย่ามอนุเคราะห์สามี ดังนี้

- 1) จัดงานบ้านให้เรียบร้อย
- 2) สงเคราะห์ญาติมิตรทั้งสองฝ่ายด้วยดี
- 3) ไม่นอกใจ
- 4) รักษาสมบัติที่หามาได้
- 5) ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง [10]

ดังนั้นสรุปได้ว่า ตัวละครที่เป็นสมาชิกในครอบครัวของดอกไม้สดประพฤติปฏิบัติตนตามหลักทศ 6 ในพระพุทธศาสนา ซึ่งได้รับการยอมรับจากคนในสังคมไทย สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวไทยยึดหลักพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต เพราะคนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จึงกลายเป็นกระบวนการทัศน์หลักของสังคมที่ใช้ในการคิด ประพฤติปฏิบัติตนร่วมกันในสังคม ถึงแม้ว่าตัวละครที่เป็นสามีของดอกไม้สดจะมีภรรยาหลายคน ซึ่งถือเป็นการประพฤติดีศีลข้อที่ 3 (กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ) และไม่ตรงกับหลักทศ 6 ในทิศเบื้องหลัง (ปัจฉิมทิส) ในข้อที่ 3 ที่กล่าวว่าสามีไม่ควรนอกใจภรรยาก็ตาม ดอกไม้สดไม่เห็นด้วยกับการที่ผู้ชายมีภรรยาหลายคน จึงได้สร้างตัวละครหญิงที่ไม่ยินยอมให้สามีมีภรรยาหลายคน คือ วไล ในนวนิยายเรื่อง ความผิดครั้งแรก โดยให้วไลขอหย่ากับหลวงปราโมทย์ผู้เป็นสามี ซึ่งถือเป็นการจุดประกายความคิดในเรื่องการครองคู่แบบผัวเดียวเมียเดียวในสังคม แต่เนื่องจากในอดีตสังคมไทยเห็นว่าการที่ผู้ชายมีภรรยาหลายคนไม่ใช่เรื่องผิด ถ้าหากฝ่ายชายสามารถเลี้ยงดูภรรยาทุกคนให้มีความสุขได้ เห็นได้จากคำพูดของเจ้าสัวส์ด้วงค์ ในนวนิยายเรื่อง สามชาย ความว่า

กฎหมายบ้านเมืองเราไม่ห้ามการมีภรรยาหลายคน แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ตัวผู้ชายยอม ยกย่องภรรยาแต่งเป็นเอกภรรยาผู้ชายทุกคน ในสมัยก่อนก็ดี ในสมัยนี้ก็ดี ที่เป็นโสทรอยู่จนแต่งงานเห็นน้อยนัก ทุกคนเขามีภรรยาไว้กับบ้าน ครั้นถึงคราวแต่งงานก็ทำได้โดยสะดวก [3]

ต่อมาในนวนิยายเรื่อง ชัยชนะของหลวงนฤบาล ดอกไม้สดสร้างให้ตัวละครทั้งสอง คือ วไล กับหลวง ปราโมทย์ กลับมาคืนดีกัน สะท้อนให้เห็นว่าดอกไม้สดมีความคิดแบบผัวเดียวเมียเดียวและไม่เห็นด้วยกับการที่ผู้หญิงจะแต่งงานใหม่ แต่ด้วยวิธีคิดแบบบิดาธิปไตยหรือระบบชายเป็นใหญ่ที่ฝังรากลึกอยู่ในสังคมไทย

มาเป็นระยะเวลาานาน ผู้หญิงจึงไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชาย กล่าวได้ว่ากระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวในวรรณกรรมของดอกไม้สดสอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาในระบบสังคมปิตาธิปไตยนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการทัศน์เชิงสังคมด้านครอบครัวของดอกไม้สดกับของนักเขียนยุคปัจจุบัน เพื่อให้เห็นการปรับเปลี่ยน และการดำรงอยู่ของชุดความคิดที่เกี่ยวกับครอบครัวในบริบทสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ในช่วงเวลาที่กว้างมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] ดอกไม้สด. [นามแฝง]. (2545). ความผิดครั้งแรก. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- [2] ดอกไม้สด. [นามแฝง]. (2544). ศัตรูของเจ้าหล่อน. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- [3] ดอกไม้สด. [นามแฝง]. (2516). สามชาย. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.
- [4] ดอกไม้สด. [นามแฝง]. (2516). นิจ. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.
- [5] ดอกไม้สด. [นามแฝง]. (2516). ผู้ดี. กรุงเทพฯ : บรรณาการ.
- [6] ดอกไม้สด. [นามแฝง]. (2543). ชัยชนะของหลวงนฤบาล. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- [7] ดอกไม้สด. [นามแฝง]. (2545). นันทวัน. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- [8] ดอกไม้สด. [นามแฝง]. (2545). พู่กลิ่น. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ.
- [9] ดอกไม้สด. [นามแฝง]. (2517). วรรณกรรมชิ้นสุดท้าย. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา.
- [10] พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

